

Pápežská akadémia pre život

Ludské spoločenstvo v dobe pandémie: predčasné zamyslenia o znovuzrození života

Covid-19 uviedol celý svet do bezútešného stavu. Prežívame ho už dlho; je to skúsenosť, ktorá ešte neskončila a môže ešte dlho trvať. Ako ju však možno *interpretovať*? Zaiste jej treba odvážne čeliť. To sa prejavuje v hľadaní vakcíny a kompletného vedeckého vysvetlenia toho, odkiaľ sa táto katastrofa vzala. Nevyzýva nás to však aj k hlbšiemu zamysleniu? Ak je to tak, ako nám takáto reflexia môže zabrániť, aby sme neupadli do zotrvačnej spokojnosti, alebo ešte horšie, pasívnej spoluúčasti na rezignácii? Je možné urobiť rozvážny „krok späť“, ktorý by nevedol k nečinnosti, ale k zmýšľaniu, ktoré sa môže zmeniť na *d'akovanie* za darovaný život a viesť k znovuzrozeniu života?

Covid-19 je názvom pre globálnu krízu (*pan-demia*) s rôznymi odtieňmi a prejavmi, no bezpochyby označuje všeobecnú realitu. Ako nikdy doteraz si uvedomujeme, že nás táto mimoriadna, no odnepamäti predpovedaná situácia, ktorej sme však v skutočnosti nikdy nečelili, viac spojila. Tak, ako mnohé procesy nášho súčasného sveta, aj Covid-19 je najnovším prejavom globalizácie. Z čisto empirického hľadiska priniesla globalizácia ľudstvu mnohé dobrodenia: rozšírili sa vedecké poznatky, lekárske technológie a zdravotnícke postupy, všetky sú potenciálne dostupné pre dobro všetkých (porov. *Pandemia e Fraternità Universale*, 30. 3. 2020). Zároveň sme však v dôsledku Covidu-19 zistili, že sme spojení aj inak, keďže máme spoločnú skúsenosť kontingentnosti (*cum-tangere*): pandémie sa nikto nevyhne a všetkých nás robí rovnako zraniteľnými, rovnako sme vystavení nákaze.

Toto poznanie sme získali za vysokú cenu. Čo sme sa z neho naučili? Akú zmenu zmýšľania a konania sme pripravení urobiť v rámci našej spoločnej zodpovednosti za ľudskú rodinu (*humana communitas*)?

1. Tvrdá realita osvojenej lekcie

Pandémia nám poskytla scenériu prázdnych ulíc a miest duchov, zranenej ľudskej blízkosti, fyzického odstupu. Zbavila nás neviazanosti objatí, láskavosti podaných rúk, nežnosti bozkov a premenila naše vzťahy na hanblivé interakcie medzi neznámymi, na neutrálnu komunikáciu medzi jednotlivcami bez tváre, zahalenými v anonymite ochranných rúšok. Obmedzenia sociálnych kontaktov sú hrozivé; môžu viesť k situácii izolácie, beznádeje, hnevu a zneužívania. U starých ľudí v poslednom štádiu života sa utrpenie ešte prehĺbilo, pretože k fyzickému utrpeniu sa pridala zhoršená kvalita života a chýbajúce návštevy zo strany rodiny a priateľov.

1.1. Život odňatý, život prijatý: lekcia krehkosti

Hlavné metafory, ktoré dnes vstupujú do nášho bežného jazyka zdôrazňujú nepriateľstvo a silný pocit ohrozenia: opakované povzbudzovanie na „porazenie“ vírusu, tlačové správy, ktoré znejú ako „vojnové spravodajstvo“, denne aktualizované správy o počte nakazených, ktorí sa čoskoro stávajú „obetami“.

Z utrpenia a smrti toľkých ľudí sme sa naučili lekcii *krehkosti*. V mnohých krajinách nemocnice stále bojujú s príliš mnohými požiadavkami na hospitalizáciu a čelia agónii pridelenia zdrojov a vyčerpanosti zdravotného personálu. Nesmierna, neopísateľná bieda a boj o základné životné potreby ukázali, v akých podmienkach žijú väzni a extrémne chudobní ľudia na okraji spoločnosti, predovšetkým v rozvojových krajinách, a tiež tí, ktorí sú odsúdení na zabudnutie v pekle utečeneckých táborov.

Hmatateľne sme pocítili najtragickejšiu tvár smrti: niektorí zakúsili osamelosť tak fyzického, ako aj psychického odlúčenia, pričom ich rodiny ostali bez možnosti rozlúčiť sa so svojimi drahými, či preukázať im aspoň základnú úctu v podobe adekvátneho pohrebu. Videli sme, ako sa končí život bez rozdielu veku, sociálneho statusu či zdravotného stavu.

„Krehkí“ – takí sme my *všetci*: radikálne poznačení skúsenosťou konečnosti, ktorá je jadrom našej existencie; táto skúsenosť tu nie je len príležitostne, nestretáme sa len s jemným dotykom jej prechodnej prítomnosti, aby sme mohli ďalej nerušene žiť v presvedčení, že všetko pôjde podľa našich plánov. Vynárame sa z noci tajomných počiatkov: sme povolani k bytiu bez možnosti voľby, no čoskoro dospejeme k domýšľavosti a sťažnostiam, domáhajúc sa ako nášho vlastníctva toho, čo nám bolo iba darované. Príliš neskoro sme boli ochotní uznať tmu, z ktorej pochádzame a do ktorej sa napokon vrátíme.

Podľa niektorých je tento príbeh absurdný, keďže všetko skončí v ničote. Ako by však táto ničota mohla byť posledným slovom? A ak by to tak bolo, načo potom bojovať? Prečo sa navzájom povzbudzujeme k nádeji na lepšie dni, keď všetko to, čo prežívame v tejto pandémie, skončí?

Život prichádza a odchádza, hovorí kustód cynickej múdrosti. No tento rast a úpadok života, ktorý je vďaka krehkosti našej ľudskej situácie teraz ešte evidentnejší, by nás mohol otvoriť voči inej múdrosti, inému vedomiu (porov. Ž 8): bolestný dôkaz krehkosti života môže oživiť naše vedomie, že život je darom. Nebudeme teda múdrejší, keď sa vrátíme k životu po tom, ako sme ochutnali ambivalentné ovocie jeho kontingentnosti? Nebudeme vďačnejší, menej arogantní?

1.2. Neuskutočiteľný sen o nezávislosti a lekcia konečnosti

S pandémiou utrpeli naše nároky na autonómne sebaurčenie tvrdú ranu, preto si moment krízy vyžaduje hlbšie zamyslenie. Muselo sa to skôr či neskôr stať: očarenie [sebou samými] trvalo už príliš dlho.

Epidémia Covidu-19 úzko súvisí s drancovaním zeme a plienením jej vnútornej hodnoty. Ide o symptóm choroby našej zeme a našej neschopnosti starať sa o ňu. Okrem toho, je to znak *našej* duchovnej choroby (porov. *Laudato si'*, 119). Budeme schopní uzdraviť tento zlom, ktorý nás oddeľuje od prírodného sveta a ktorý príliš často zmenil našu pyšnú zaujatosť sebou na hrozbu pre stvorenie, pre druhých?

Uvažujme o reťazi vzťahov, ktorá spája nasledujúce javy: čoraz väčšie odlesňovanie vytláča divú zver do blízkosti ľudských obydľí. Vírusy nachádzajúce sa u zvierat sa takto prenášajú na ľudí, zhoršuje sa realita zoonóz (ochorení, ktoré sa prenášajú zo zvierat na človeka) – javu dobre známeho odborníkom, ktorý sa týka šírenie mnohých chorôb. Prehnaný dopyt po mäse v rozvinutých krajinách spôsobuje rast obrovských industriálnych komplexov na chov a využitie zvierat. Je ľahké si všimnúť, ako môžu tieto interakcie napokon spôsobiť šírenie vírusu prostredníctvom medzinárodnej dopravy, mobility množstva osôb, služobných ciest, turizmu, atď.

Fenomén Covid-19 nie je len dôsledkom *prirodzeného* diania. To, čo sa deje v prírode, je už výsledkom komplexnej interakcie s ľudským svetom, jeho ekonomickými rozhodnutiami a modelmi vývoja, ktoré samé sú „infikované“ rozličnými, nami vytvorenými „vírusmi“. Tento vírus je skôr výsledkom, než príčinou finančnej chamtivosti, osvojenia si štýlu života poznačeného konzumom a plytvaním. Vytvorili sme si etiku zneužívania a pohrdania tým, čo nám bolo dané v prvotnom prísľube stvorenia. Preto sa musíme znovu zamyslieť nad našim vzťahom k prírodnému prostrediu. Musíme uznať, že na tejto zemi žijeme ako správcovia, nie ako vládcovia a páni.

Všetko nám bolo darované, avšak nemáme nad tým absolútnu moc, bola nám len udelená. Vedomie o našom pôvode je spojené s bremenom konečnosti a znakom zraniteľnosti. Naš stav charakterizuje *zranená sloboda*. Môžeme ho odmietat' ako prekliatie, ako dočasnú situáciu, ktorú treba v čo možno najkratšom čase prekonať. Alebo sa môžeme naučiť inej trpezlivosti: schopnej prijať konečnosť, obnoviť vzťahy s blíznymi i vzdialenými.

V porovnaní s ťažkosťami chudobných krajín, predovšetkým na južnej pologuli, sa neutešená situácia „rozvinutého“ sveta javí skôr ako luxus: iba v bohatých krajinách si ľudia môžu dovoliť rešpektovať bezpečnostné opatrenia. V tých menej šťastných je však „bezpečná vzdialenosť“ jednoducho nemožná v dôsledku nutnosti a tragických okolností: preplnené priestory a nemožnosť dostatočného odstupu predstavujú pre celé populácie neprekonateľnú prekážku.

Protiklad medzi týmito dvoma situáciami ukazuje do očí bijúci paradox, ktorý nám opäť pripomína dejiny nerovnakého rozdelenia dohier medzi bohatými a chudobnými krajinami.

Priznať si svoju konečnosť a uznať hranice vlastnej slobody značí viac ako len aplikovať filozofický realizmus. Značí to otvoriť oči pred realitou, že sme ľudské bytosti, ktoré zakúšajú tieto hranice vo *svojom vlastnom tele*: v každodennej výzve na prežitie, na zaistenie minimálnych podmienok na prežitie, na nasýtenie našich detí a členov rodiny, na prekonanie hrozby chorôb napriek tomu, že je dostupná len príliš drahá a neudržateľná liečba. Zvážme nesmierny počet zmarených životov na južnej pologuli: malária, tuberkulóza, nedostatok pitnej vody a základných zdrojov ešte stále každoročne kosí milióny životov a tento stav je známy už desaťročia. Všetky tieto problémy by bolo možné prekonať spoločným medzinárodným úsilím a politickými opatreniami. Koľko životov by bolo možné zachrániť, koľko chorôb vykynožiť, koľkému utrpeniu sa vyhnúť!

1.3. Výzva vzájomnej závislosti a lekcia spoločnej zraniteľnosti

Naše snahy po monadickej samote majú hlinené nohy. S nimi sa rútia falošné nádeje na sociálnu atomistickú filozofiu vybudovanú na egoistickej podozrievavosti voči všetkému, čo je odlišné a nové, na etike vypočítavej racionality, poplatnej pokrivenému obrazu sebarealizácie, ktorá nepripúšťa zodpovednosť za spoločné dobro na celosvetovej, len na národnej úrovni.

Naša *vzájomná prepojenosť* je faktom. Všetkých nás robí silnými, alebo, naopak, zraniteľnými, podľa toho, ako sa k nej stavíme. Uvažujme predovšetkým o jej význame na národnej úrovni. Hoci Covid-19 môže zasiahnuť kohokoľvek, predsa je zvlášť nebezpečný pre niektoré časti populácie, ako sú starí ľudia alebo ľudia s chorobami spojenými so zníženou imunitou. Politické opatrenia platia rovnako pre všetkých občanov, no zároveň si vyžadujú solidaritu mladých a zdravých s tými zraniteľnými. Vyžadujú si obeť zo strany mnohých tých, ktorých obživa závisí od ekonomických činností, predpokladajúcich kontakt s verejnosťou. V bohatších krajinách môžu byť tieto obeť dočasne kompenzované, ale vo väčšine krajín sú takéto ochranné politiky jednoducho nemožné.

Zaiste, vo všetkých krajinách musí byť *spoločné dobro verejného zdravia* zvažované v súvislosti s ekonomickými záujmami. V počiatočných fázach pandémie sa mnohé krajiny sústredili na záchranu čo najväčšieho počtu životov. Nemocnice a predovšetkým oddelenia intenzívnej starostlivosti neboli dostatočne vybavené a rozširovali sa len vďaka enormnému úsiliu. Je pozoruhodné, že zdravotnícke služby prežili skôr vďaka obdivuhodným obetiam lekárov, sestier a iných zdravotníckych profesionálov, než vďaka technologickým investíciám. Sústredenie sa na nemocničnú starostlivosť však odvrátilo pozornosť od iných inštitúcií venujúcich sa sociálnej či zdravotnej starostlivosti. Napríklad domovy dôchodcov boli pandemiou

ťažko postihnuté a dostatok osobných ochranných prostriedkov a testov mali k dispozícii až neskoro. Etické diskusie o pridelovaní zdrojov boli založené predovšetkým na utilitaristických úvahách, bez venovania pozornosti tým najzraniteľnejším, ktorí boli vystavení najväčšiemu riziku. Vo väčšine krajín bola ignorovaná úloha praktických lekárov, hoci pre mnohých pacientov predstavujú prvý kontakt so zdravotníckym systémom. Výsledkom bol zvýšený počet úmrtí a zdravotných problémov iného pôvodu než Covid-19.

Spoločná zraniteľnosť si vyžaduje medzinárodnú spoluprácu a vedomie, že nie je možné držať krok s pandémiou bez adekvátnej zdravotníckej infraštruktúry dostupnej všetkým na celosvetovej úrovni. Ani útrapám znenazdajky nakazeného ľudu nemožno čeliť izolovane, bez uzavretia medzinárodných dohôd a množstva iných zainteresovaných aktérov. Výmena informácií, poskytovanie pomoci, pridelovanie obmedzených zdrojov, to sú témy, ktorými sa treba zaoberať v synergickom úsilí. Silu medzinárodnej reťaze určuje jej najslabší článok.

Túto lekciu si treba dôkladne osvojiť. Pravdaže, v mnohých drobných činoch a aktoch solidarity – ktoré je ťažké spočítať a ktoré sú príliš vzácne na zverejnenie – sme videli semená nádeje v tejto tme. Napriek všetkému sa spoločensvá statočne borili s pandémiou – niekedy sa totiž stretávali s neschopnosťou svojich politických vodcov sformulovať etické protokoly, či vymyslieť systémy opatrení, alebo si predstaviť nový život na základe ideálov solidarity a vzájomnej starostlivosti. Jednomyseľné ocenenie takýchto príkladov statočnosti ukazuje hlboké pochopenie skutočného zmyslu života a žiaduci spôsob jeho realizácie.

Napriek tomu sme však nevenovali dostatočnú pozornosť – predovšetkým na globálnej úrovni – vzájomnej závislosti a spoločnej zraniteľnosti. Hoci vírus nepozná hranice, krajiny zatvorili svoje hranice. Na rozdiel od iných katastrof pandémie nepostihla všetky krajiny v tej istej chvíli. Hoci to mohlo poskytnúť príležitosť poučiť sa zo skúseností a politických opatrení iných krajín, na celosvetovej úrovni sa to udialo len minimálne. Niektoré krajiny sa dokonca pustili do cynickej hry vzájomného obviňovania.

Rovnaký nedostatok vzájomného prepojenia pozorujeme v úsilí o vyvinutie liečby a vakcíny. Absencia koordinácie a kooperácie sa teraz čoraz viac považuje za prekážku v boji proti Covidu-19. Vedomie, že sme v tomto nešťastí spoločne a že ho môžeme prekonať len spoločnými silami ľudského spoločenstva ako celku, podnecuje naše spoločné úsilie. Vytváranie nadnárodných vedeckých projektov ide práve v tomto smere. Musí to však byť vidno aj v politických opatreniach, cez posilnenie medzinárodných inštitúcií. Je to zvlášť dôležité preto, že pandémie prehĺbila už existujúce nerovnosti a nespravodlivosti a mnohé krajiny, ktorým chýbajú zdroje a vybavenie, aby mohli náležite čeliť Covidu-19, sú závislé na medzinárodnom spoločenstve a jeho pomoci.

2. Smerom k novej vízii: znovuzrodenie života a výzva na obrátenie

Lekcie krehkosti, konečnosti a zraniteľnosti nás privádzajú na prah novej vízie: podporujú étos života, ktorý si vyžaduje zapojenie rozumu a odvahu na morálne obrátenie. Naučiť sa túto lekciu značí stať sa pokornými, značí zmeniť sa, hľadajúc doteraz nevyužitú, či možno popieranú zdroj zmyslu. Naučiť sa túto lekciu značí znovu si uvedomiť dobro života, ktorý sa nám ponúka, oslobodiť silu prenikajúcu hlbšie než je nevyhnutná skúsenosť straty, ktorú treba spracovať a integrovať do zmyslu našej existencie. Môže byť táto udalosť príslubom nového začiatku *humana communitas*, príslubom znovuzrodenia života? Ak by bola, tak za akých podmienok?

2.1. K etike rizika

Najskôr budeme musieť dospieť k novému oceneniu existenciálnej reality *rizika*: každý z nás môže byť postihnutý chorobou, vojnovým zabíjaním, ťaživou hrozbou rôznych katastrof. Vo svetle toho sa vynára veľmi špecifická etická a politická zodpovednosť s ohľadom na zraniteľnosť jednotlivcov a skupín, ktoré sú najviac ohrozené na zdraví, živote a dôstojnosti. Covid-19 sa môže javiť na prvý pohľad ako čisto *prirodzený*, hoci bezprecedentný činiteľ globálneho rizika. Pandémia nás však napriek tomu núti uvažovať aj o množstve ďalších faktorov, ktoré sú spoločne výzvou pre multidimenzionálnu *etiku*. V tomto kontexte musia byť rozhodnutia proporcionálne rizikám, s ohľadom na princíp predbežnej opatrnosti. Zamerať sa len na prirodzenú genézu pandémie – bez zohľadnenia ekonomických, sociálnych a politických nerovností medzi krajinami sveta – značí, že nebudeme schopní pochopiť význam okolností, ktoré umožnili také rýchle šírenie pandémie a sťažili možnosť jej čeliť. Nešťastie, nech je jeho pôvod akýkoľvek, je etickou výzvou, pretože je katastrofou, ktorá ovplyvňuje ľudský život a dotýka sa rôznych aspektov ľudskej existencie.

Keďže chýba vakcína, nemôžeme sa spoliehať, že budeme schopní natrvalo poraziť vírus, ktorý túto pandémiu zapríčinil, jedine ak by sa spontánne vyčerpali patologické sily choroby. Imunita proti Covidu-19 preto ostáva len nádejou do budúcnosti. Treba si tiež priznať, že život v ohrozenej spoločnosti si vyžaduje etiku *zodpovedajúcu* perspektíve, že sa toto tvrdenie stane realitou.

Zároveň musíme vypracovať koncept *solidarity*, ktorý presahuje hranice všeobecnej povinnosti pomáhať tým, ktorí trpia. Pandémia nás všetkých naliehavo vyzýva, aby sme prebudovali štruktúry nášho celosvetového spoločenstva, ktoré sú utláčajúce a nespravodlivé a ktoré sa v náboženskom chápaní označujú ako „štruktúry hriechu“. Spoločné dobro *humana communitas* nemôže byť dosiahnuté bez skutočného obrátenia srdca a mysli (porov. *Laudato si'*, 217 – 221). Výzva na *obrátenie* apeluje na náš zmysel pre zodpovednosť: jeho krátkozrakosť je

totiž zodpovedná za to, že nie sme ochotní vidieť zraniteľnosť najslabších populácií na celosvetovej úrovni. Nie že by sme neboli schopní vidieť to, čo je také zrejmé. Ak sa však otvoríme inej perspektíve, môže to rozšíriť horizont našej morálnej predstavivosti, aby napokon zahrnula aj to, čo sa ticho prehliadalo.

2.2. Výzva na celosvetové úsilie a medzinárodnú spoluprácu

Základné kontúry etiky rizika, založenej na širšom koncepte solidarity, zahŕňajú *definíciu spoločenstva*, ktorá odmieta akékoľvek malomeštiactvo, teda falošné rozlišovanie medzi *insidermi*, teda tými, čo si môžu nárokovať plnú príslušnosť k danej komunite, a *outsidermi*, čiže tými, ktorí môžu prinajlepšom dúfať v predpokladanú účasť na spoločenstve. Temná stránka takéhoto rozdelenia sa prejaví ako konceptuálna nemožnosť a diskriminačná prax. Na nikoho nemožno hľadiť jednoducho ako na „čakateľa“ na plné uznanie statusu človeka, akoby stál pred bránou *humana communitas*. Prístup ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti a základnej liečbe musí byť reálne uznaný za všeobecné ľudské právo (porov. *Všeobecná deklarácia o bioetike a ľudských právach*, čl. 14). Z tohto predpokladu logicky vyplývajú dva závery.

Prvý sa týka *všeobecného prístupu* k najlepšej možnej prevencii, diagnostike a liečbe, ktoré nemôžu byť vyhradené len niekoľkým. V tomto prípade je ústrednou témou distribúcia vakcíny hneď, ako bude v budúcnosti k dispozícii. V súlade s rovným poskytnutím vakcíny je totiž jediným prijateľným cieľom jej dostupnosť pre všetkých, bez vylúčenia kohokoľvek.

Druhý záver sa týka *definície zodpovedného vedeckého výskumu*. Ide tu o veľa, a témy sú veľmi komplexné. Tri z nich si zaslúžia, aby sme ich zdôraznili. V prvom rade, s ohľadom na *integritu vedy* a náhľady, ktoré stimulujú jej pokrok, ide o ideál kontrolovanej, ak nie úplne „nestrannej“ objektivity; ideál nezávislosti výskumu, predovšetkým nezávislosti od konfliktov záujmov. V druhom rade je v hre *samotná povaha vedeckého poznania* ako spoločenskej aktivity, v demokratickom kontexte definovanej pravidlami rovnosti, slobody a férovosti. Predovšetkým, sloboda vedeckého skúmania by do sféry svojho pôsobenia nemala zahŕňať politické rozhodnutia. Tieto rozhodnutia – a oblasť politiky ako celok – si uchovávajú autonómiu od zasahovania do vedeckej právomoci, najmä keď sa toto zasahovanie premieta do manipulácie verejnej mienky. A napokon sa tu jedná o v podstate „*fiduciárny*“ (dôverou viazaný) charakter vedeckého poznania v jeho hľadaní pre spoločnosť prospešných výsledkov, predovšetkým vtedy, keď sa znalosti získavajú experimentovaním na ľudských bytostiach a prísľubom liečby, ktorá sa testuje v klinických skúškach. Prospech spoločnosti a požiadavka spoločného dobra v starostlivosti o zdravie predchádzajú akémukoľvek záujmu o zisk. A je to tak preto, že *verejný* aspekt výskumu nemožno obetovať na oltári *súkromného* zisku. Keď je ohrozený život a blaho spoločnosti, zisk musí ustúpiť do pozadia.

Solidarita sa týka aj akýchkoľvek snáh na poli *medzinárodnej spolupráce*. V tejto súvislosti zaujíma privilegované miesto Svetová zdravotnícka organizácia. V jej poslaní riadiť zdravotnícku činnosť na svetovej úrovni je hlboko zakorenené presvedčenie, že len spoločné úsilie vlád v celosvetovej synergii môže ochrániť, napomôcť a realizovať univerzálne právo na najvyšší dosiahnuteľný štandard zdravia. Táto kríza zvýraznila nevyhnutnú potrebu medzinárodnej organizácie s celosvetovým dosahom, zastávajúcej zvlášť potreby a záujmy menej rozvinutých krajín, ktoré čelia bezprecedentnej katastrofe.

Obmedzené hľadisko národných záujmov priviedlo mnohé krajiny k domáhaniu sa politiky nezávislosti a izolácie od zvyšku sveta, akoby pandémie bolo možné čeliť bez koordinovanej celosvetovej stratégie. Takýto postoj by bolo možné podporiť, no iba ak slovnou, myšlienkou subsidiarity a významom strategického zasahovania založeného na prednostnom práve nižšej autority pred vyššou a od miestnej situácie vzdialenejšou autoritou. Subsidiarita musí rešpektovať legitímnu sféru autonómnosti spoločenstiev, podporovať ich schopnosti a zodpovednosť. V skutočnosti však tento postoj spadá do logiky separácie, ktorá je predovšetkým menej účinná proti Covidu-19. Okrem nevýhody, že je *de facto* menej prezieravý, spôsobuje tiež zväčšenie nerovností a zhoršenie nerovnováhy zdrojov medzi rôznymi krajinami. Hoci všetci, bohatí i chudobní, sú rovnako zraniteľní vírusom, chudobní musia platiť vyššiu cenu a dlhodobo ponosú bremeno následkov nedostatočnej spolupráce. Z toho je zrejmé, že pandémia zhoršuje nerovnosti vlastné procesom globalizácie, pričom robí väčší počet ľudí zraniteľnými a vylúčenými na okraj – bez zdravotnej pomoci, zamestnania a sietí sociálneho zabezpečenia.

2.3. Etické nastavenie zamerané na princíp solidarity

A napokon, skutočným problémom, ktorému ľudská rodina čelí, nie je strategický, ale morálny význam solidarity. Solidarita zahŕňa zodpovednosť za druhého, ktorý žije v núdzi, a zakladá sa na uznaní, že ako ľudské bytosti sme obdarení dôstojnosťou, teda každá *osoba* je cieľom osebe, a nie prostriedkom. Definovanie solidarity ako princípu sociálnej etiky sa zakladá na konkrétnej skutočnosti existencie *osoby* v núdzi, ktorá volá po uznaní. Preto sa od nás požaduje odpoveď nielen vo forme reakcie založenej na sentimentalistických predstavách o náklonnosti; jedinou *adekvátnou* odpoveďou je dôstojnosť druhého apelujúca na našu pozornosť, teda etická dispozícia založená na racionálnej starosti o vnútornú hodnotu každej ľudskej bytosti.

Solidarita niečo stojí a ako povinnosť sa nezaobíde bez nákladov a ochoty bohatých krajín zaplatiť požadovanú cenu za prežitie chudobných a udržateľnosť celej planéty. To platí tak synchronne – pre rôzne sektory ekonomiky – ako aj diachronne, čiže vo vzťahu k našej zodpovednosti za blaho budúcich generácií a zhodnotenie disponibilných zdrojov.

Každý je povolaný prispieť svojou časťou. Zmierňovanie dopadov krízy predpokladá, že sa vzdáme predstavy, že „pomoc príde od vlády“, akoby išlo o *deus ex machina*, pričom všetci zodpovední obyvatelia sú len divákmi, nedotknutými pri sledovaní vlastných záujmov. Transparentnosť politických pravidiel a stratégií si spoločne s integritou demokratického procesu vyžaduje odlišný prístup. Ako príklad môže poslúžiť možnosť katastrofálneho nedostatku zdrojov pre zdravotníctvo (ochranné pomôcky, testovacie súpravy, respirátory a intenzívna terapia v prípade ochorenia na Covid-19). Keď dôjde k takýmto tragickým dilemám musia byť už vopred s maximálnou možnou pozornosťou načrtnuté a hodnoverne racionálne formulované všeobecné intervenčné kritériá, založené na férovosti pridelovania zdrojov, rešpektovaní dôstojnosti každej osoby a osobitnej starostlivosti o zraniteľné osoby.

Ďalším základným pilierom etiky rizika a solidarity je schopnosť a vôľa vyvažovať princípy, ktoré by mohli prísť do vzájomného konfliktu. Prvou povinnosťou je zaiste ochrana života a zdravia. Hoci situácia s nulovým rizikom nie je možná, rešpektovanie fyzického odstupu a spomalenie – ak aj nie úplné zastavenie niektorých aktivít – malo tragický a trvalý dopad na ekonomiku. Rovnako treba brať do úvahy dopady na súkromný a spoločenský život.

Vynárajú sa tu dve kľúčové otázky. Prvá sa týka prahu prijateľného rizika, ktorého presadenie nesmie spôsobiť diskriminačné účinky vzhľadom na situáciu moci a bohatstva. Podľa princípu nediskriminácie musí byť základná ochrana a dostupnosť diagnostických prostriedkov poskytnutá každému.

Druhé rozhodujúce vyjasnenie sa týka konceptu „solidarity v riziku“. Prijatie špecifických pravidiel zo strany spoločenstva si vyžaduje sledovanie vývoja situácie v teréne, pričom túto úlohu je možné vykonávať len pomocou rozlišovania založeného na etickej citlivosti, nielen na poslušnosti litere zákona. Spoločenstvo je zodpovedné, ak sú bremená obozretnosti a vzájomnej podpory zdieľané proaktívne, s ohľadom na dobro všetkých. Niekedy sú nevyhnutnými nástrojmi spravodlivosti právne riešenia konfliktov, pri uznávaní zodpovednosti a viny za zlé úmyselné správanie alebo nedbanlivosť. Predsa však nemôžu nahradiť dôveru, ako podstatu ľudských vzájomných kontaktov. Jedine ona nás totiž môže vyviesť z krízy, pretože len na základe dôvery môže *humana communitas* napokon prevítať.

Sme povolaní k postojú nádeje, ktorá dokáže prekročiť paralyzujúci účinok dvoch opačných pokušení: na jednej strane rezignácie, ktorá pasívne prijíma udalosti, a na druhej strane nostalgie za návratom k minulosti, ktorá sa redukuje na túžbu po tom, čo bolo prv. Avšak nastal čas vymyslieť a uskutočniť projekt ľudského spolužitia, ktoré by umožnilo lepšiu budúcnosť pre všetkých. Nedávno predstavený sen pre región Amazónie – „aby zapojila a podporila všetkých svojich obyvateľov, čo im umožní tešiť sa z „dobrého života““ (*Milovaná Amazónia*, 8) – by sa mohol stať univerzálnym snom pre celú planétu.

Vo Vatikáne 22. júla 2020